

الحمد لله
الذي هدانا لهذا
الذي كنا في ضلال
بعين

1497

سید تاج

(19) (19)

دانشگاه اصفهان
دانشکده‌ی زبان‌های خارجی
گروه زبان‌شناسی

پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی زبان‌شناسی همگانی

بومی‌سازی وام‌واژه‌های فرانسه در زبان فارسی

بر اساس نظریه‌ی بهینگی

استاد راهنما:

دکتر بتول علی‌نژاد

استاد مشاور:

دکتر نازیبا عظیمی میبیدی

پژوهشگر:

محمد سلیمی نژاد

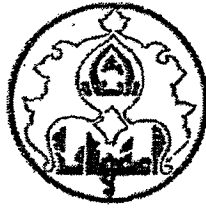
انجمن خدمات زبان‌شناسی ایران

۱۳۸۸/۱۰/۲۷

شهریورماه ۱۳۸۸

۱۲۹۷۸۴

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات
و نوآوری‌های ناشی از تحقیق موضوع این پایان‌نامه
متعلق به دانشگاه اصفهان است

دانشگاه اصفهان

دانشکده‌ی زبان‌های خارجی

گروه زبان‌شناسی

پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی زبان‌شناسی همگانی

آقای محمد سلیمی نژاد

تحت عنوان :

بومی‌سازی وام‌واژه‌های فرانسه در زبان فارسی بر اساس نظریه‌ی بهینگی

در تاریخ ۸۸/۶/۲۲ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با درجه عالی به تصویب نهایی رسید.

۱- استاد راهنمای پایان‌نامه دکتر بتول علی‌نژاد با مرتبه‌ی علمی استادیار

۲- استاد مشاور پایان‌نامه دکتر نازیبا عظیمی‌میبدی با مرتبه‌ی علمی استادیار

۳- استاد داور داخل گروه دکتر والی رضایی با مرتبه علمی استادیار

۴- استاد داور خارج از گروه دکتر محمودرضا گشمردی با مرتبه‌ی علمی استادیار

امضاء

امضاء

امضاء

امضاء

امضای مدیر گروه

تقدیر و تشکر

و لقد اتينا لقمان الحكمة ان اشكر الله [و ما به لقمان حکمت عطا کردیم که سپاسگزار خداوند باشد (سوره ی لقمان آیه ی ۱۲)]

بدیهی است که انجام هرگونه پژوهشی در زبان شناسی به ویژه در حوزه ی واج شناسی و مقابله ی دو زبان متفاوت، دست کم نیاز به سه رکن اساسی دارد: منابع و مآخذ به روز و معتبر، استادان فرهیخته و دلسوز و نیز تلاش و همت والا و پیگیری پژوهشگر. در خصوص رکن اول این پژوهش، این بیت مشهور مولوی مصداق دارد که:

«گفتند یافت می نشود، گشته ایم ما   گفت آنچه یافت می نشود، آنم آرزوست»

خوش بختانه، فقدان نسبی این رکن را، دو رکن دیگر جبران نمود زیرا از موهبت استادان راهنما و مشاوره بهره مند گشتم که نه تنها از بذل هیچ گونه مساعدت و همکاری بی شائبه ای دریغ نوزیدند بلکه همواره مشوق پژوهشگر در تعمیق و پیشبرد این پژوهش سترگ بودند و عامل ترغیب او در دست یابی به عرصه های دیرپاب، غنی و بکری گردیدند که هر چند تلاش و کوشش همراه با صبر و شکیبایی و پشتکار بسیار می طلبید ولی لذت درک معنوی دست یابی به مرزهای نو در حوزه ی تفکر و اندیشه، سختی های راه را آسان می نمود.

بی گمان این مهم، بدون هدایت و مساعدت های فکری استاد راهنمای فرزانه، سرکار خانم دکتر بتول علی نژاد، به ثمر نمی رسید چرا که ایشان با نگاه موشکافانه و دقیق و درک درست علمی از موضوع و گستره ی آن، همواره در زمینه سازی محققانه و بالا بردن ضریب دقت مراحل مختلف پایان نامه، همراهی و همسویی نموده و سهم بسزایی در ارتقاء سطح علمی آن به عهده داشتند که بر خود فرض می دانم از همه ی زحمات ایشان تشکر و قدردانی نمایم.

همچنین لازم می دانم به پاس راهنمایی ها و حسن توجه صادقانه ی استاد مشاور گروه زبان فرانسه، سرکار خانم دکتر نازیبا عظیمی که با وجود مشکلات عدیده، از بذل هیچ گونه همکاری مشفقانه و نیز در اختیار گذاشتن منابع کمیاب و ارزشمند زبان فرانسه مضایقه نکردند، سپاسگزاری صمیمانه ی خود را ابراز دارم.

همچنین از استادان ارجمندی که در طول دوران دانشجویی کارشناسی ارشد زبان شناسی از محضر پرفیضشان بهره ها جسته و افتخار شاگردی آن ها را داشته ام به ویژه آقای دکتر محمدتقی طیب، آقای دکتر محمد عموزاده و آقای دکتر ساسان سپنتا تشکر نمایم. بسیار به جاست از مسئولین دانشکده ی زبان های خارجی به ویژه آقای دکتر جواد شکریمان معاونت محترم پژوهشی دانشکده که همواره در امور پژوهشی، حامی و مشوق پژوهندگان بوده اند قدردانی نموده و در پایان نیز از خانواده ی صبورم که با بردباری و تحمل زحمات مضاعف، نقش شایسته ای در تحقق و انجام این پژوهش داشتند، از صمیم قلب سپاسگزاری نمایم.

امید که با بهره گیری از توفیقات الهی حق علمی و واقعی پژوهش را در این پایان نامه ادا کرده باشم؛ هر چند پژوهشی با این گستره ی وسیع، ژرف و دارای ابعاد سه جانبه ی «فارسی-فرانسه-زبان شناسی» مسلماً عاری از خطا، اشتباه و نقصان نخواهد بود که اگر یاری یاران بزرگوار و گران قدر یاد شده نبود، صد چندان می شد و خواننده ی محقق و تیز بین نیز با روح علمی نقادانه ی تحقیقی به آن ها، درخواهد نگریست.

چکیده :

زبان مهم ترین وسیله ی برقراری ارتباط بین انسان ها و یکی از بدیهی ترین و در عین حال از پیچیده ترین امور اجتماعی زندگی انسان است که در طول زمان، تحت تأثیر عوامل مختلف، دستخوش دگرگونی هایی می شود که اغلب این تغییرات در حوزه ی واژگان زبان رخ می دهد. از طرف دیگر مهم ترین عامل تحوّل در حوزه ی واژگانی زبان ها، قرض گیری است که پدیده ای روشمند و قاعده پذیر است و در همه ی زبان های زنده و پویای جهان به صورتی کم و بیش دو طرفه انجام می شود که زبان فارسی نیز از این قاعده مستثنا نیست و همواره به تبادل عناصر زبانی با دیگر زبان ها، از جمله زبان فرانسه، پرداخته است. تعامل و ارتباط دو زبان فارسی و فرانسه، به ویژه از دوره ی قاجار، به علل گوناگون زبانی و غیر زبانی، امکان ورود، تثبیت و رواج بسیاری از واژه ها، ترکیب ها و اصطلاحات فرانسوی به زبان فارسی را فراهم ساخت به گونه ای که امروزه، علی رغم سیطره و نفوذ جهانی زبان انگلیسی، از بین حدود ۲۵۰۰ وام واژه ی اروپایی در زبان فارسی معیار، بیش از ۲۰۰۰ مورد آن از زبان فرانسه و کمتر از ۵۰۰ مورد آن از دیگر زبان های اروپایی از جمله زبان انگلیسی است. اما گویشوران فارسی زبان، وام واژه های فرانسوی را مانند گویشوران فرانسوی زبان تلفظ نمی کنند بلکه به طور ناخودآگاه آنها را بومی سازی کرده و به کار می برند یعنی بر وام واژه های فرانسوی که با نظام واجی زبان فارسی متفاوت اند، فرایندهای واجی گوناگونی را اعمال می کنند تا آن ها را از نظر آوایی و ساخت هجایی با نظام زبان فارسی منطبق سازند.

تحلیل نمونه های جمع آوری شده ی فوق در چهارچوب نظریه ی بهینگی انجام شده و پس از توصیف و تحلیل داده ها در این نظریه، مشخص شد که نظام آوایی زبان فارسی، معمولاً با جهانی های واجی منطبق است یعنی اغلب الگوهای نشان دار زبانی به طور خودکار، در فرایند بومی سازی حذف شده و الگوهای بی نشان زبانی، جایگزین آن ها می شوند. به طور کلی به نظر می رسد این نظریه، توانمندی توصیف و تحلیل فرایندهای واجی اعمال شده بر وام واژه های فرانسوی در زبان فارسی را دارد.

کلیدواژه ها : بومی سازی، وام واژه، زبان فارسی، زبان فرانسه، نظریه ی بهینگی

جدول * IPA

واج‌های زبان‌های فارسی و فرانسه بر اساس الفبای آوانگار بین‌المللی (کر، ۱۹۹۶: ۱۱) و (دیپیم و قوبسی، ۱۹۸۸: ۱۱ و ۹)

همخوان‌های مشترک دو زبان				همخوان‌های ویژه‌ی زبان فرانسه			
شماره	واج	مثال	آوانویسی	شماره	واج	مثال	آوانویسی
۱	[b]	برف	/ barf/	۱	[ʀ]	ریسک	risque /ʀisk/
۲	[p]	پاک	/ park/	۲	[n]	ادکلن	eau de cologne /odakolonʒ /
۳	[t]	تند	/ tond/	۳	[ʒ]	ژوئن (ماه)	Juin /ʒɥɛ̃/
۴	[d]	دود	/ dud/	۴	[w]	یوان (امتیاز)	point /pwɛ̃/
۵	[k]	کوه	/ kuh/	(۳) واکه‌های مشترک دو زبان			
۶	[g]	گرم	/ garm/	۱	[a]	اسید	acide /asid/
۷	[f]	فهم	/ fahm/	۲	[e]	اسانس	essence /esã s/
۸	[v]	والا	/ vala/	۳	[i]	ایده	idée /ide/
۹	[s]	سیر	/ sir/	۴	[ɑ]	مات	mât /mat/
۱۰	[z]	زور	/ zur/	۵	[o]	اُزن	ozone /ozon/
۱۱	[ʃ]	شین	/ ʃen/	۶	[u]	دوبله	doubler /duble/
۱۲	[ʒ]	ژاله	/ ʒale/	واکه‌ی ویژه‌ی زبان فارسی			
۱۳	[l]	لوله	/ lule/	۱	[ow]	روشن	/rowʃan/
۱۴	[m]	مهر	/ mehr/	واکه‌های ویژه‌ی زبان فرانسه			
۱۵	[n]	نیک	/ nik/	۱	[y]	بوفه	buffet /byfe/
۱۶	[j]	یک	/ jek/	۲	[ɔ]	کُد	code /kod /
همخوان‌های ویژه‌ی زبان فارسی				۳	[ə]	باتری	batterie /batʀi/
۱	[ʔ]	اِبَر	/ ʔabr/	۴	[ɛ]	پرت(هدررفتن)	perte /pɛʀt /
۲	[G]	قند	/ Gand/	۵	[ø]	فلور	fleur /fløʀ/
۳	[h]	هوا	/ hava/	۶	[œ]	آماتور	amateur /amatœʀ/
۴	[x]	خنده	/ xande/	۷	[ã]	آنتیک	antique /ã tik/
۵	[r]	روز	/ ruz/	۸	[õ]	بُن(حواله)	bon /bõ/
۶	[tʃ]	چوب	/ tʃub/	۹	[ɛ̃]	انترن	interne /ɛ̃tɛʀn /
۷	[dʒ]	جام	/ dʒam/	۱۰	[œ̃]	---	---

چند نکته :

- ۱- حتی‌الامکان سعی شده همخوان‌ها و واکه‌های مورد نظر در موضع آغازهی واژه به کار رفته باشند .
  - ۲- واکه‌ها و همخوان‌های مشخص شده یا از بین واژه‌های فارسی یا از بین وام‌واژه‌های فرانسوی رایج در زبان فارسی انتخاب شده‌اند تا برای خوانندگان فارسی‌زبان ، ملموس‌تر و عینی‌تر باشند .
  - ۳- در زبان فرانسه معیار و استاندارد ، واکه‌های دهانی [ø, œ, ə] و نیز واکه‌های خیشومی [œ̃, ɛ̃] یکی شده‌اند .
  - ۴- واکه‌ی خیشومی [œ̃] در هیچ وام‌واژه‌ای به کار نرفته است .
- * IPA مخفف International Phonetic Alphabet به زبان انگلیسی و به معنی « الفبای آوانگار بین‌المللی » است که معادل فرانسوی آن API (Alphabet Phonétique International) می‌باشد .

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول : کلیات
۱-۱-۱	دبیاچه.....
۲-۱-۲	طرح موضوع پژوهش و اهمیت پرداختن به آن.....
۳-۱-۳	کاربرد پژوهش و نتایج تحقیق.....
۱-۳-۳-۱	زبان آموزی.....
۲-۳-۳-۱	تألیف و تدوین کتاب‌های آموزشی و درسی.....
۳-۳-۳-۱	شناخت علمی زبان فارسی به عنوان یک زبان مادری.....
۴-۳-۳-۱	فرهنگستان زبان و ادب فارسی.....
۵-۳-۳-۱	ارتباط با فرانسوی‌زبانان.....
۶-۳-۳-۱	زبان‌شناسی اجتماعی.....
۴-۱-۴	روش تحقیق و روند پژوهش.....
۱-۴-۴-۱	توصیف داده‌ها.....
۲-۴-۴-۱	تحلیل داده‌ها.....
۵-۱-۴-۵	سؤال‌ها یا فرضیات پژوهش.....
۶-۱-۴-۶	مندرجات پژوهش.....
۷-۱-۴-۷	چند نکته کلی در مورد پژوهش.....
	فصل دوم : پیشینه‌ی پژوهش
۱-۲-۱۲	مقدمه.....
۲-۲-۱۳	پیشینه‌ی علمی پژوهش.....
۱-۲-۲-۱۴	منابع اصلی.....
۱-۱-۲-۲-۱۴	کتاب‌ها.....
۲-۱-۲-۲-۱۵	مقاله‌ها و پایان‌نامه‌ها.....
۲-۲-۲-۱۶	منابع فرعی.....
۱-۲-۲-۲-۱۶	کتاب‌ها.....
۲-۲-۲-۱۷	مقاله‌ها و پایان‌نامه‌ها.....
۳-۲-۱۷	پیشینه‌ی تاریخی پژوهش.....
۱-۳-۲-۱۷	عوامل زبانی.....

- ۱۸ ..... ۱-۱-۳-۲- انواع شباهت‌ها در زبان‌های فارسی و فرانسه
- ۲۳ ..... ۲-۳-۲- عوامل غیر زبانی
- ۲۳ ..... ۱-۲-۳-۲- بررسی تاریخی روابط ایران و فرانسه و دلایل تأثیر زبان فرانسه بر زبان فارسی

فصل سوم : مبانی نظری

- ۳۹ ..... ۱-۳-۱- مقدمه
- ۳۹ ..... ۲-۳-۲- نظام همخوانی
- ۴۰ ..... ۱-۲-۳-۱- مبانی و توصیف و تقسیم همخوان‌ها
- ۴۰ ..... ۲-۲-۳-۲- توصیف و طبقه‌بندی همخوان‌ها
- ۴۱ ..... ۱-۲-۲-۳-۱- همخوان‌های انسدادی
- ۴۳ ..... ۲-۲-۲-۳-۲- همخوان‌های سایشی
- ۴۶ ..... ۳-۲-۲-۳-۳- همخوان‌های انسایشی
- ۴۶ ..... ۴-۲-۲-۳-۲- همخوان‌های روان
- ۴۹ ..... ۵-۲-۲-۳-۲- همخوان‌های خیشومی
- ۵۱ ..... ۶-۲-۲-۳-۲- نیم‌واکه‌ها(غلت‌ها)
- ۵۳ ..... ۷-۲-۲-۳-۲- ملاحظات کلی و نکته‌هایی در مورد همخوان‌ها
- ۵۸ ..... ۳-۳-۳-۲- نظام واکه‌ای
- ۵۹ ..... ۱-۳-۳-۱- زبان و نوع حرکت آن
- ۶۱ ..... ۲-۳-۳-۲- جایگاه تولید واکه‌ای
- ۶۲ ..... ۳-۳-۳-۳- حالت لب‌ها در جریان تولید واکه
- ۶۳ ..... ۴-۳-۳-۳- شیوهی تولید واکه‌ها
- ۶۴ ..... ۵-۳-۳-۳- واکه‌های ساده یا مرکب
- ۶۴ ..... ۶-۳-۳-۳- توصیف آوایی و مقایسه‌ی واکه‌های فارسی و فرانسه
- ۶۴ ..... ۱-۶-۳-۳-۱- واکه‌های مشترک زبان‌های فارسی و فرانسه
- ۶۶ ..... ۲-۶-۳-۳-۲- واکه‌های ویژه‌ی زبان فرانسه
- ۷۰ ..... ۷-۳-۳-۲- ملاحظات کلی و نکته‌هایی در مورد واکه‌ها
- ۷۲ ..... ۸-۳-۳-۲- تشدید
- ۷۵ ..... ۴-۳-۳-۲- مشخصه‌های اصوات
- ۷۵ ..... ۱-۴-۳-۲- مقدمه

عنوان	صفحه
۲-۴-۳- مشخصه‌های عمومی و کلی اصوات	۷۵
۳-۴-۳- مشخصه‌های اصوات بر اساس جایگاه تولید	۷۷
۴-۴-۳- تولید دومین	۷۸
۵-۳- فرایندهای واجی	۸۱
۱-۵-۳- مراحل تولید آوا	۸۲
۲-۵-۳- توصیف انواع فرایندهای واجی	۸۲
۱-۲-۵-۳- همگونی	۸۲
۲-۲-۵-۳- ناهمگونی	۸۳
۳-۲-۵-۳- قلب	۸۴
۴-۲-۵-۳- حذف	۸۴
۵-۲-۵-۳- درج	۸۴
۶-۲-۵-۳- ابدال	۸۵
۳-۵-۳- فرایندهای آوایی در زمانی (تاریخی)	۸۵
۴-۵-۳- علت فرایندهای واجی	۸۶
۱-۴-۵-۳- قانون گریم	۸۸
۵-۵-۳- نکته‌هایی در مورد فرایندهای واجی	۸۹
۶-۳- جهانی‌های زبان‌ها	۸۹
۱-۶-۳- مقدمه	۸۹
۲-۶-۳- برخی از علل عمده‌ی جهانی‌های زبان	۹۰
۳-۶-۳- زبان آموزی کودکان	۹۱
۴-۶-۳- مقوله‌ی نشان داری و بی‌نشانی	۹۲
۵-۶-۳- برخی از عام‌ترین جهانی‌های زبانی	۹۳
۷-۳- نظام هجایی	۹۵
۱-۷-۳- مقدمه	۹۵
۲-۷-۳- نظام هجایی در زبان فارسی	۹۶
۱-۲-۷-۳- انواع هجا در زبان فارسی	۹۷
۳-۷-۳- نظام هجایی در زبان فرانسه	۹۹
۱-۳-۷-۳- نکته‌هایی در مورد ویژگی هجاها در زبان فرانسه	۹۹

- ۸-۳-۱- خوشه‌های همخوانی..... ۱۰۲
- ۱-۸-۳-۱- انواع خوشه‌های همخوانی در زبان فارسی..... ۱۰۲
- ۱-۱-۸-۳-۱- ویژگی‌های خوشه‌های همخوانی در زبان فارسی..... ۱۰۴
- ۲-۱-۸-۳-۱- نکته‌هایی در مورد خوشه‌ها و ساخت‌های در زبان فارسی..... ۱۰۶
- ۲-۸-۳-۱- خوشه‌های همخوانی در زبان فرانسه..... ۱۰۷
- ۱-۲-۸-۳-۱- خوشه‌های همخوانی آغازین در زبان فرانسه..... ۱۰۸
- ۲-۲-۸-۳-۱- بررسی شکسته‌شدن خوشه‌های همخوانی ۱۴گانه‌ی آغازین زبان فرانسه..... ۱۱۰
- ۳-۲-۸-۳-۱- نکته‌هایی در مورد جدول خوشه‌های همخوانی آغازین در واژه‌ها و ام‌واژه‌های فرانسوی ۱۱۲
- ۴-۲-۸-۳-۱- قاعده (فرمول) درج واکه‌ی میانجی در خوشه‌های همخوانی آغازین و ام‌واژه‌های فرانسوی..... ۱۱۴
- ۵-۲-۸-۳-۱- سه همخوان میانی متوالی در زبان فارسی..... ۱۱۴
- ۶-۲-۸-۳-۱- خوشه‌های سه همخوان پایانی..... ۱۱۶
- ۷-۲-۸-۳-۱- نکته‌هایی در مورد خوشه‌های همخوانی زبان فرانسه..... ۱۱۷
- ۹-۳-۱-۱- نظریه بهینگی..... ۱۱۸
- ۱-۹-۳-۱- مقدمه..... ۱۱۸
- ۲-۹-۳-۱- مبانی نظریه‌ی بهینگی..... ۱۲۱
- ۳-۹-۳-۱- سازوکارهای نظری واج‌شناسی بهینگی..... ۱۲۴
- ۱-۳-۹-۳-۱- بخش زاینده..... ۱۲۴
- ۲-۳-۹-۳-۱- بخش ارزیاب..... ۱۲۵
- ۳-۳-۹-۳-۱- محدودیت‌ها در نظریه‌ی بهینگی..... ۱۲۷
- ۴-۹-۳-۱- بازنمایی واجی در نظریه‌ی بهینگی..... ۱۳۳
- ۵-۹-۳-۱- چند نکته در مورد تابلوهای نظریه‌ی بهینگی..... ۱۳۴

فصل چهارم : تحلیل داده‌ها

- ۱-۴-۱- مقدمه..... ۱۳۶
- ۲-۴-۱- بررسی نظام همخوانی در وام‌واژه‌های فرانسوی..... ۱۳۷
- ۱-۲-۴-۱- فرایند تبدیل /Ø/ به [H]..... ۱۳۷
- ۱-۱-۲-۴-۱- تحلیل فرایند درج همخوان [H] بر اساس نظریه‌ی بهینگی..... ۱۳۹
- ۲-۲-۴-۱- فرایند تبدیل همخوان /R/ به همخوان [r]..... ۱۴۲
- ۱-۲-۲-۴-۱- تأثیر رسم‌الخط و نگارش..... ۱۴۲

- ۲-۲-۲-۴- تحلیل فرایند تبدیل همخوان /ʁ/ به همخوان [r] بر اساس نظریه‌ی بهینگی..... ۱۴۳
- ۳-۴- بررسی نظام واکه‌ای در وام واژه‌های فرانسوی..... ۱۴۶
- ۱-۳-۴- فرایند تبدیل واکه‌ی خیشومی /ã/ به آواهای [an] (خیشومی زدایی)..... ۱۴۶
- ۱-۱-۳-۴- تحلیل فرایند تبدیل /ã/ به [an] براساس نظریه بهینگی..... ۱۴۷
- ۲-۳-۴- فرایند تبدیل واکه خیشومی /õ/ به آواهای [on] (خیشومی زدایی)..... ۱۵۰
- ۱-۲-۳-۴- تحلیل فرایند تبدیل /õ/ به [on] بر اساس نظریه‌ی بهینگی..... ۱۵۰
- ۳-۳-۴- فرایند تبدیل واکه ی خیشومی /ẽ/ به آواهای [an] (خیشومی زدایی)..... ۱۵۳
- ۱-۳-۳-۴- تحلیل فرایند تبدیل /ẽ/ به [an] بر اساس نظریه‌ی بهینگی..... ۱۵۳
- ۴-۳-۴- فرایند تبدیل واکه ی /a/ به واکه ی [a]..... ۱۵۶
- ۱-۴-۳-۴- دلایل واجی تبدیل /a/ به [a]..... ۱۵۶
- ۲-۴-۳-۴- تحلیل فرایند تبدیل واکه‌ی کوتاه/a/به واکه‌ی بلند[a] بر اساس نظریه‌ی بهینگی... ۱۵۹
- ۵-۳-۴- فرایند تبدیل واکه ی /œ/ به واکه ی [o]..... ۱۶۱
- ۱-۵-۳-۴- تحلیل فرایند تبدیل واکه ی /œ/ به واکه ی [o] بر اساس نظریه‌ی بهینگی..... ۱۶۲
- ۶-۳-۴- فرایند تبدیل واکه ی /o/ به واکه ی [u]..... ۱۶۵
- ۱-۶-۳-۴- تحلیل فرایند تبدیل واکه /o/ به واکه ی [u] بر اساس نظریه‌ی بهینگی..... ۱۶۵
- ۷-۳-۴- فرایند تبدیل واکه ی /y/ به واکه ی [u]..... ۱۶۸
- ۱-۷-۳-۴- تحلیل فرایند تبدیل واکه ی /y/ به واکه‌ی [u] بر اساس نظریه‌ی بهینگی..... ۱۶۹
- ۴-۴- بررسی فرایند درج واکه..... ۱۷۱
- ۱-۴-۴- فرایند درج واکه ی میانجی /e/ در خوشه های همخوانی آغازین..... ۱۷۲
- ۱-۱-۴-۴- تحلیل فرایند درج واکه ی میانجی /e/ بر اساس نظریه‌ی بهینگی..... ۱۷۳
- ۲-۴-۴- فرایند درج واکه‌ی میانجی /i/ در خوشه های همخوانی آغازین..... ۱۷۶
- ۱-۲-۴-۴- تحلیل فرایند درج واکه‌ی میانجی /i/ بر اساس نظریه‌ی بهینگی..... ۱۷۷
- ۳-۴-۴- فرایند درج واکه ی میانجی /o/ در خوشه های همخوانی آغازین..... ۱۸۰
- ۱-۳-۴-۴- تحلیل فرایند درج واکه ی میانجی /o/ براساس نظریه‌ی بهینگی..... ۱۸۰
- ۴-۴-۴- فرایند درج واکه‌ی میانجی /u/ در خوشه های همخوانی آغازین..... ۱۸۳
- ۱-۴-۴-۴- تحلیل فرایند درج واکه ی میانجی /u/ بر اساس نظریه‌ی بهینگی..... ۱۸۵
- ۵-۴-۴- بررسی فرایند درج واکه‌ی آغازی در خوشه‌های همخوانی آغازین..... ۱۸۷
- ۱-۵-۴-۴- علت نامتقارن بودن فرایند درج واکه ی آغازی /e/ در خوشه‌های همخوانی آغازین..... ۱۸۸

عنوان

صفحه

- ۱۸۹-۴-۵-۲- فرایند درج واکه ی آغازین /e/ در خوشه های دو همخوانی آغازین.....
- ۱۹۰-۴-۵-۳- تحلیل فرایند درج واکه ی آغازی /e/ بر اساس نظریه ی بهینگی.....
- ۱۹۳-۴-۶- فرایند درج دوگانه واکه ی /e/ : به عنوان واکه ی آغازی و نیز به عنوان واکه ی میانجی.....
- ۱۹۳-۴-۶-۱- تحلیل فرایند درج واکه ی آغازی و میانجی /e/ بر اساس نظریه ی بهینگی.....
- ۱۹۶-۴-۷- فرایند درج واکه ی میانجی /e/ در توالی سه همخوان میانی.....
- ۱۹۶-۴-۷-۱- تحلیل فرایند درج واکه ی میانجی /e/ در توالی سه همخوان میانی بر اساس نظریه ی بهینگی.....
- ۱۹۹-۴-۸- فرایند درج واکه ی میانجی /o/ در توالی سه همخوان میانی.....
- ۱۹۹-۴-۸-۱- تحلیل فرایند درج واکه ی میانجی /o/ در توالی سه همخوان میانی بر اساس نظریه ی بهینگی.....
- ۲۰۲-۴-۹- فرایند درج واکه میانجی /i/ در توالی سه همخوان میانی.....
- ۲۰۲-۴-۹-۱- تحلیل فرایند درج واکه ی میانجی /i/ در توالی سه همخوان میانی بر اساس نظریه ی بهینگی.....
- ۲۰۵-۴-۱۰- فرایند درج واکه های میانجی /a/ در توالی سه همخوان پایانی و یا حذف همخوان دوم.....
- ۲۰۵-۴-۱۰-۱- تحلیل فرایند درج واکه ی میانجی /a/ در توالی سه همخوان پایانی بر اساس نظریه ی بهینگی.....
- ۲۰۸-۴-۱۱- فرایند درج واکه ی میانجی /e/ در خوشه های سه همخوانی پایانی و یا حذف همخوان دوم.....
- ۲۰۸-۴-۱۱-۱- تحلیل فرایند درج واکه ی میانجی /e/ در خوشه های سه همخوان پایانی بر اساس نظریه ی بهینگی.....
- ۲۱۱-۴-۱۲- تحلیل فرایندهای گوناگون اعمال شده بر وام واژه ی «آنفارکتوس براساس نظریه ی بهینگی.....

فصل پنجم : جمع بندی و نتیجه گیری

- ۲۱۶-۵-۱- مقدمه.....
- ۲۱۷-۵-۲- روند پاسخ گویی به پرسش های پژوهش.....
- ۲۱۸-۵-۳- موارد اشتراک و تشابه دو زبان.....
- ۲۱۸-۵-۳-۱- واج های مشترک.....
- ۲۱۸-۵-۳-۲- پایانه ی مشترک صفت مفعولی.....
- ۲۱۸-۵-۳-۳- چنیث واحدهای زبانی در ترکیب های وصفی و اضافی.....
- ۲۱۸-۵-۴- موارد اختلاف و تفاوت دو زبان و نتایج ناشی از آن ها در پدیده ی بومی سازی.....
- ۲۱۸-۵-۴-۱- واج های غیرمشترک.....
- ۲۱۹-۵-۴-۲- غلت ها.....
- ۲۱۹-۵-۴-۳- واکه های دهانی.....
- ۲۱۹-۵-۴-۴- واکه های خیشومی.....
- ۲۱۹-۵-۴-۵- نظام هجایی.....

- ۲۲۰..... $\phi \rightarrow [H]$ فرایند درج همخوان ۶-۴-۵
- ۲۲۰..... $/\mathfrak{R}/ \rightarrow [r]$ فرایند تبدیل همخوان ۷-۴-۵
- ۲۲۱..... $/\tilde{e}/ \rightarrow [an], /\tilde{o}/ \rightarrow [on], /\tilde{a}/ \rightarrow [an]$ فرایند خیشومی زدایی ۸-۴-۵
- ۲۲۱..... $/a/ \rightarrow [a]$ فرایند پسین شدگی و تبدیل واکهی ۹-۴-۵
- ۲۲۲..... $/\text{œ}/ \rightarrow [o]$ فرایند افزایش شدگی و پسین شدگی واکه ۱۰-۴-۵
- ۲۲۲..... $/o/ \rightarrow [u]$ فرایند افزایش شدگی واکه ۱۱-۴-۵
- ۲۲۳..... $/y/ \rightarrow [u]$ فرایند پسین شدگی واکهی ۱۲-۴-۵
- ۲۲۳..... خوشه‌های همخوانی آغازین در زبان فرانسه ۱۳-۴-۵
- ۲۲۴..... فرایند درج وا که میانجی $/e/$ در خوشه‌های همخوان آغازین ۱۴-۴-۵
- ۲۲۴..... فرایند درج وا که میانجی در توالی‌های سه همخوان میان واژه‌ای و پایان واژه‌ای ۱۵-۴-۵
- ۲۲۵..... کاربرد و ویژگی های مهم نظریه‌ی بهینگی ۵-۴-۵
- ۲۲۵..... یادگیری زبان دوم (زبان آموزی) ۱-۵-۵
- ۲۲۶..... جامعیت ۲-۵-۵
- ۲۲۷..... استثناگریزی ۳-۵-۵
- ۲۲۹..... محدودیت ها و مشکلات پژوهش ۶-۵-۵
- ۲۳۰..... پیشنهادهایی برای مطالعات و تحقیقات آینده ۷-۵-۵
- ۲۳۱..... جمع‌بندی و نتیجه‌ی نهایی ۸-۵-۵
- ۲۳۳..... پیوست (فهرست برگزیده‌ای از وام‌واژه‌های فرانسوی در زبان فارسی) ۳-۵-۵
- ۲۴۱..... منابع و مآخذ ۱-۵-۵

فهرست شکل‌ها

صفحه	عنوان
۵۷	شکل ۱-۳-آواشناسی زبان فارسی
۵۸	شکل ۲-۳-دوزنقه‌ی واکه‌های زبان فرانسه
۵۸	شکل ۳-۳-دوزنقه‌ی واکه‌های زبان فارسی
۱۲۱	شکل ۴-۳- الگوی دستور زایشی
۱۲۱	شکل ۵-۳- الگوی نظریه‌ی بهینگی
۱۲۶	شکل ۶-۳- انگاره‌ی نظریه‌ی بهینگی
۱۲۶	شکل ۷-۳- ساختار و بخش‌های مختلف دستور در نظریه‌ی بهینگی

فهرست جدول‌ها

عنوان	صفحه
جدول ۱-۳- مقایسه‌ی همخوان‌های فارسی و فرانسه	۵۶
جدول ۲-۳- مقایسه‌ی واکه‌های زبان فارسی و فرانسه	۷۴
جدول ۳-۴- خوشه‌های همخوانی آغازین در واژه‌ها و وام‌واژه‌های فرانسه	۱۰۹
جدول ۳-۵- مقایسه‌ی الگوی قاعده بنیاد و نظریه‌ی بهینگی	۱۲۳
جدول ۳-۶- محدودیت‌های فرضی (۱) $A \gg B$	۱۳۴
جدول ۳-۷- محدودیت‌های فرضی (۲) $A \gg B$	۱۳۵
جدول ۳-۸- محدودیت‌های فرضی (۳) $A \gg B$	۱۳۵
جدول ۳-۹- محدودیت‌های فرضی (۴) A و B	۱۳۵
جدول ۴-۱- حضور همخوان $/h/$ در زبان‌های هند و اروپایی	۱۳۸
جدول (تابلو) بهینگی ۴-۲- فرایند تبدیل $\emptyset$ به $[H]$	۱۴۰
جدول (تابلو) بهینگی ۴-۳- فرایند تبدیل واکه‌ی $/\mathcal{R}/$ به $[r]$	۱۴۴
جدول (تابلو) بهینگی ۴-۴- فرایند تبدیل واکه‌ی $[\tilde{\alpha}]$ به $[an]$	۱۴۸
جدول (تابلو) بهینگی ۴-۵- فرایند تبدیل واکه‌ی $/\tilde{o}/$ به $[on]$	۱۵۱
جدول (تابلو) بهینگی ۴-۶- فرایند تبدیل واکه‌ی $\tilde{\varepsilon}$ به $[an]$	۱۵۴
جدول ۴-۷- اندیس رسایی آواها	۱۵۷
جدول (تابلو) بهینگی ۴-۸- فرایند تبدیل واکه‌ی $/a/$ به $[a]$	۱۶۰
جدول (تابلو) بهینگی ۴-۹- فرایند تبدیل واکه‌ی $/\alpha\epsilon/$ به $[O]$	۱۶۳
جدول (تابلو) بهینگی ۴-۱۰- فرایند تبدیل واکه‌ی $/O/$ به $[u]$	۱۶۶
جدول (تابلو) بهینگی ۴-۱۱- فرایند تبدیل واکه‌ی $/y/$ به $[u]$	۱۷۰
جدول (تابلو) بهینگی ۴-۱۲- فرایند درج واکه‌ی میانجی $/e/$ در خوشه‌های دو همخوان آغازی	۱۷۴
جدول (تابلو) بهینگی ۴-۱۳- فرایند درج واکه‌ی میانجی $/i/$ در خوشه‌های دو همخوان آغازی	۱۷۸
جدول (تابلو) بهینگی ۴-۱۴- فرایند درج واکه‌ی میانجی $/o/$ در خوشه‌های دو همخوان آغازی	۱۸۱
جدول (تابلو) بهینگی شماره ۴-۱۵- تبدیل واکه‌ی $/o/$ به $/u/$ در واژه‌های فارسی	۱۸۴
جدول (تابلو) بهینگی ۴-۱۶- فرایند درج واکه‌ی میانجی $/u/$ در خوشه‌های دو همخوان آغازی	۱۸۶
جدول (تابلو) بهینگی ۴-۱۷- فرایند درج واکه‌ی میانجی $/e/$ در خوشه‌های دو همخوان آغازی	۱۹۱
جدول (تابلو) بهینگی ۴-۱۸- فرایند درج واکه‌ی میانجی $/e/$ در خوشه‌های دو همخوان آغازی	۱۹۴
جدول (تابلو) بهینگی ۴-۱۹- فرایند درج واکه‌ی میانجی $/e/$ در توالی سه همخوان میانی	۱۹۷
جدول (تابلو) بهینگی ۴-۲۰- فرایند درج واکه‌ی میانجی $/o/$ در خوشه‌های دو همخوان آغازی	۲۰۰

عنوان

صفحه

- جدول (تابلو) بهینگی ۴-۲۱- فرایند درج واکه‌ی میانجی /i/ در خوشه‌های دو همخوان آغازی ۲۰۳
- جدول (تابلو) بهینگی ۴-۲۲- فرایند درج واکه‌ی میانجی /a/ در خوشه‌های دو همخوان آغازی ۲۰۶
- جدول (تابلو) بهینگی ۴-۲۳- فرایند درج واکه‌ی میانجی /e/ در خوشه‌های سه همخوان پایانی ۲۰۹
- جدول (تابلو) بهینگی ۴-۲۴- فرایندهای گوناگون واجی و محدودیت‌های مختلف پایایی و نشان‌داری ۲۱۵

فصل اوّل

کلیات

۱-۱- دیباچه (مقدمه)

هر چند پیشینه‌ی نخستین مکاتبات بین دو کشور ایران و فرانسه به زمان حکومت مغول‌ها بر ایران - بین امیر تیمور گورکانی و شارل ششم، پادشاه فرانسه - برمی‌گردد ولی از دوره‌ی صفویه با ورود جهانگردان فرانسوی به ایران این تعامل بیش از پیش شد و به ویژه از دوره‌ی قاجار با تأسیس دارالفنون و اعزام محصلین ایرانی به کشور فرانسه و متأثر شدن آن‌ها از فرهنگ و به ویژه از زبان این کشور، زمینه برای ترجمه‌ی آثار مختلف علمی و ادبی فرانسوی در ایران فراهم شد. این امر، امکان ورود و کاربرد بسیاری از واژه‌ها، ترکیب‌ها و حتی اصطلاحات و مفاهیم زبان فرانسه را به زبان فارسی فراهم کرد که بسیاری از آن‌ها به زودی تثبیت شد و حتی در بین عوام و مردم عادی هم رواج یافت و امروزه علی‌رغم سیطره و نفوذ جهانی زبان انگلیسی، نمونه‌ها و شواهد فراوانی از واحدهای زبان فرانسه را در عرصه‌های مختلف علمی، هنری، ادبی و حتی در بین مردم کوچک و بازار به راحتی می‌توان یافت. اما فارسی زبانان در تلفظ و کاربرد واحدهای زبانی فرانسوی به ویژه در مورد واژه‌ها، دگرگونی‌هایی را به طور ناخودآگاه (بر آن‌ها) اعمال کرده و می‌کنند که این دگرگونی‌ها بر اساس

ویژگی‌های نظام آوایی و زبان شناختی زبان فارسی است که اصطلاحاً این تغییرات را بومی سازی^۱ می‌گویند. به عبارت دیگر زبان میزبان معمولاً محدودیت‌های خاصی را طبق اصول و قواعد واجی و نیز ویژگی‌های توزیعی آواهای فارسی بر نحوه تلفظ و نظام آوایی زبان بیگانه معمول می‌دارد تا آن‌ها را به نظام زبانی بومی فارسی نزدیک کند. نتیجه‌ی فرایند بومی‌سازی را در شمار بسیاری از وام واژه‌های زبان فرانسه در فارسی می‌توان دید. توصیف و تبیین این دگرگونی‌ها نیاز به توجیه زبان شناختی دارد. با استفاده از نظریه‌ی بهینگی^۲ که از جدیدترین نظریه‌هایی است که از درون زبان‌شناسی زایشی جوانه زده و نیز با بهره‌گیری از مجموعه‌های همگانی‌های زبان، می‌توان به بررسی این تغییرات پرداخت و علل واجی آن‌ها را ارائه نمود.

۱-۲- طرح موضوع پژوهش (تحقیق) و اهمیت پرداخت به آن

«و من آیاته خلق السموات و الارض و اختلاف الستکم و الوانکم ان فی ذلک لآیات للعالمین»^۳

زبان یکی از بدیهی‌ترین و پرکاربردترین اموری است که با انسان و زندگی او درآمیخته است ولی با این وجود هنوز تعریف جامع و مانعی از آن ارائه نشده است شاید دلیل آن از طبیعت خود زبان ناشی می‌شود که پدیده‌ی بسیار پیچیده و گسترده‌ای است که تفاوت‌ها و برتری‌های فاحشی نسبت به دیگر زبان‌های غیرانسانی و حتی نسبت به زبان حیوانات دارد. (گلفام، ۱۳۸۱: ۵۰)

زبان پدیده‌ای ذهنی و انتزاعی است ویژه‌ی انسان که به عنوان مهم‌ترین وسیله‌ی پیام‌رسانی برای برقراری ارتباط در جوامع بشری به کار می‌رود. این زبان می‌تواند به صورت آوا و گفتار تجلی و ظهور فیزیکی پیدا کند و کارکرد اجتماعی بیابد. البته زبان و گفتار مانند قواعد شطرنج و بازی آن یا مانند جدول ضرب و بیان آن به یک‌دیگر وابسته‌اند. پیشینیان نیز در تعریف انسان، او را «حیوانی ناطق» گفته‌اند که اهمیت و برتری بُعد گفتار را - حتی در مقابل بُعد نوشتار - نشان می‌دهد. جالب این که واژه‌ی «منطق»، هم به معنی سخن و کلام و هم به معنی اندیشه و تفکر است و معادل یونانی آن «logos» نیز هر دو معنی را می‌رساند و این بیانگر پیوند گفتار و اندیشه است.

1 - Nativisation

2 - Optimality theory

۳- و از نشانه‌های او (خداوند)، آفرینش آسمان‌ها و زمین و تفاوت زبان‌ها و رنگ‌های شماس. در این (اختلاف) نشانه‌هایی برای دانایان است.

(سوره‌ی روم - آیه‌ی ۲۲)